

3. Эстетическое воспитание: вопросы системного подхода / Под ред. Б.Т.Лихачева. – М.: Педагогика, 1980. – 136 с.
4. Киященко Н.И., Лейзеров Н.Л. Актуальные проблемы марксистско-ленинской эстетики. – М.: Знание, 1985. – 55 с.

АНОТАЦІЯ

Гук О.Ф. Формування естетичної культури студентів вищих навчальних закладів. В статті розглядаються педагогічні умови формування естетичної культури студентів вищих навчальних закладів з метою підготовки їх до успішної професійної діяльності.

Ключові слова: естетичне виховання, умови формування естетичної культури, складники естетичної культури.

АННОТАЦИЯ

Гук А.Ф. Формирование эстетической культуры студентов высших учебных заведений. В статье рассматриваются педагогические условия формирования эстетической культуры студентов вузов с целью подготовки их к успешной профессиональной деятельности.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, условия формирования эстетической культуры, составляющие эстетической культуры.

SUMMARY

Gook A.F. Formation of aesthetic culture of students in higher education. The article reviews the pedagogical conditions for the formation of esthetic culture of the students of higher educational establishments with the purpose for their successful professional training.

Key words: esthetic education, the conditions of esthetic culture's formation, components of the esthetic culture.

УДК 371.11

Литовченко Л.А.

ПОРТФОЛІО ЯК ФОРМА ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Постановка проблеми. Орієнтація освіти і науки на сучасну особистість учителя викликала необхідність пошуків нових підходів до організації внутрішньошкільної методичної роботи. Проблема професійного розвитку вчителя, росту професійно значущих особистісних якостей, формування професійної компетентності є актуальною, адже від її вирішення залежить як ефективність навчально-виховного процесу, так і задоволеність рівнем власного саморозвитку, можливість самореалізації та гуманізації навчально-виховного процесу

Кожен етап особистісного та професійного розвитку має свої особливості, супроводжується зміною (іноді й перебудовою) пріоритетів, цільових установок, соціальних взаємин.

Одним із завдань методичної роботи є підвищення мотивації вчителя щодо ефективної самоосвітньої діяльності. Умовою досягнення високої ефективності і результативності самоосвіти вчителя, на наш погляд, є єдність професійного й особистісного розвитку, яка забезпечує готовність до творчої педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На кафедрі педагогіки і педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького розроблено критеріальну модель професійної компетентності вчителя, яку запроваджують школи міста з метою оцінювання в період атестації. Крім того, з успіхом використовуються традиційні напрямки оцінки професійної діяльності вчителя:

- суб'єктивне джерело визначення успішності (думка адміністрації, аналіз та оцінка методиста, оцінка учнями та їхніми батьками, показники активності педагога: бажання виступати, брати участь у різних заходах);
- відносне джерело визначення успішності (результати контрольних робіт, кількість випускників, що продовжують навчання у ВНЗ, успішно проведені уроки, результати атестації, узагальнення позитивного досвіду).

Названі напрямки оцінки професійної діяльності вчителя відображають кінцевий результат. Нас же цікавить процес професійних змін, узагальнені характеристики педагогічної успішності, які впливають із аналізу та якості участі педагога в професійній та громадсько-педагогічній діяльності, як показнику результативності самоосвіти.

Саме тому ми віддаємо пріоритет професійному педагогічному портфолію як формі оцінки самоосвітньої діяльності, беручи до уваги можливість при цьому забезпечити зворотній зв'язок з учителем у вдосконаленні неперервної післядипломної освіти. У даному випадку „портфолію є формою автентичного оцінювання освітніх результатів за продуктом, який створено людиною у процесі навчальної, творчої, соціальної та інших видів діяльності” (М.М.Окса).

У зарубіжній літературі портфолію визначається як „колекція робіт і результатів особистості, що демонструє її зусилля, прогрес і досягнення в різних сферах”.

Проблема нашої роботи є складовою комплексної науково-дослідної теми кафедри педагогіки і педагогічної майстерності мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького „Гуманізація управління навчально-виховним процесом закладів освіти”. Мета створення портфолію – визначення динаміки значущих самоосвітніх результатів у цілому, забезпечення відслідковування індивідуального прогресу вчителя в широкому освітньому контексті, демонстрація його здібності до практичного застосування освітніх надбань.

Формування цілей статті. Ми звернули увагу на протиріччя останнього часу: вимогливість учителя до учнів стосовно старанності в навчанні, любові до знань, з одного боку, а з другого – сам учитель, не привчений до самоосвіти і тому виглядаючий непривабливо; він і до внутрішньошкільного педагогічного навчання ставиться формально.

Практика нашої школи з пошуку шляхів вирішення цього протиріччя включає багаторічний досвід застосування в системній роботі з педкадрами інноваційних форм: активно-ігрових (вирішення педагогічних ситуацій, діалогів, дискусій), тренінгів, педагогічного проектування, практикумів, професійних змагань та конкурсів.

В умовах упровадження компетентнісного підходу в ВНП, адміністрація школи опиняється перед необхідністю оцінити діяльність учителя з його професійного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Портфоліо дозволяє вирішити ряд завдань методичної роботи, серед яких:

- розвинути і постійно підтримувати мотивацію, готовність педагога до свідомої ефективної цілеспрямованої самоосвіти;
- розвинути рефлексивну і самооцінювальну діяльність, поширити можливості самонавчання;
- прискорити процес оцінювання, визначаючи діапазон професійних можливостей учителя;
- фіксувати зміни й зростання за певний час;
- забезпечити неперервність самоосвіти;
- сприяти персоналізації післядипломної освіти вчителя у між-курсний період, підвищенню рівня його методичної культури.

Оцінка досягнень (результатів), що наводяться в портфоліо, а також портфоліо в цілому, може бути якісною або кількісною.

Ми згодні з думкою М.М.Окси, який вважає портфоліо не тільки альтернативним способом оцінювання, свідомою певної освітньої філософії, оскільки ведеться розмова про „портфоліо-процес” – сукупність процесів навчання й учіння, що вибудовуються у зв’язку з портфоліо. Ідея, що розуміється саме так, безумовно, пов’язана з процесами модернізації післядипломної освіти педагога і сучасної школи в цілому. Наша увага до використання портфоліо як форми (способу) оцінювання результатів самоосвіти вчителя пов’язана з проблемами вивчення динаміки його професійного зростання, необхідності її відслідковування у міжтестативний період та підсумкового оцінювання в процесі педагогічної атестації, з одного боку, і частим незадоволенням учителів традиційними формами (а то і результатами) оцінки їхніх професійних досягнень, з іншого. Оскільки робота над портфоліо сприяє самовизначенню, підвищенню рівня рефлексії до саморозвитку, підвищується й ефективність самоосвіти. Тобто, ідея-задум оцінювання змінюється в портфоліо-процесі: оцінюється не тільки результат, а й динаміка його досягнення. Учитель готується представляти, захищати власні напрацювання і досягнення в процесі педагогічної взаємодії з іншими учасниками педагогічного процесу, вибудовувати перспективи подальшого саморозвитку і самовдосконалення. У цьому контексті портфоліо може виконувати роль інструмента підвищення якості внутрішкільної методичної роботи. Важливим є те, що досягнення треба не тільки (і не одразу) оцінювати, а документувати, тобто зробити безпосередньо наочними.

Взаємодія у цей період з організатором методичної роботи посилює елементи цілепокладання, самоорганізації, оптимізації самоосвітньої і педагогічної діяльності.

Додатково ми заохочуємо до самонавчання, поширюємо можливості групової взаємодії вчителів у колі однодумців, надаємо можливість демонструвати розвиток щодо відношення до виявлених результатів, забезпечуємо можливість однакової уваги та підтримки розвитку членів педагогічного колективу.

Учитель сам вибирає форму, планує зміст портфоліо, здійснює самооцінку власних цілей, дій, результатів.

Ми пропонуємо вчителю зробити власний вибір змісту портфоліо, виходячи з рекомендацій на навчальний рік:

- відбору підлягають автореферати, узагальнення текстів, есе, коментарі до матеріалів, що вивчені за проблемою самоосвіти;
- 3-5 робіт навчально-методичного характеру, що мають прикладне значення і свідчать про практичне застосування отриманих знань;
- творчі роботи за проблемою, які бажано презентувати колегам;
- свідоцтва про результативність педагогічної діяльності;
- творчі роботи особистісного характеру (пов'язані з хобі, інтересами поза безпосередньою професійною практикою).

Важливо, щоб вибір було здійснено обґрунтовано.

Зауважимо, що портфоліо як ідея зібрання робіт відома з епохи Відродження, досвід використання в школі з'явився у 80-90-х роках у США, знайшов широке застосування в Європі і Японії. Незважаючи на це, портфоліо „не має чіткої концепції” (М.М.Окса). Тому використання терміну рекомендується роз'яснювати, уточнювати його тлумачення [2].

Проблема портфоліо вчителя розглянута в роботах Л. Васильченко, яка висвітлює питання його структури, використання в управлінському моніторингу професійної діяльності тощо. Погоджуючись з цими рекомендаціями, підкреслимо: професійне портфоліо вчителя свідчить не тільки про якість його педагогічної діяльності, рівень професійного зростання, ступінь професійної майстерності, сформованість професійної компетентності, але й про його професійний шлях [1]. Наш досвід свідчить про можливість портфоліо відтворити результативність навчальної, комунікативної, соціальної, творчої діяльності педагога і бути елементом практико-орієнтованого, діяльнісного підходу в управлінні його професійним розвитком.

Література свідчить про різні види портфоліо.

У залежності від мети створення конкретного портфоліо ми пропонуємо вчителю створити:

- портфоліо-власність (збирається для себе);
- портфоліо-звіт (збирається для презентації, виступу, творчого звіту).

За змістом готуються:

- тематичний портфоліо (містить матеріали стосовно роботи з однієї теми);

- портфоліо досягнень (містить кращі роботи, наробки, свідощтва ефективної діяльності);
- рефлексивний портфоліо (містить матеріали й оцінку (самооцінку) досягнення цілей, особливостей якості роботи з різними джерелами інформації, роздумів, відчуттів, сприймань);
- проблемно-орієнтований портфоліо (містить матеріали, що відображають цілі, процес і результат вирішення проблеми);
- портфоліо представницьке (готується як підтвердження майстерності за окремими напрямками самоосвіти. Містить кращі закінчені роботи, фото, відеозаписи, матеріали на електронних носіях. Обов'язковим є письмовий аналіз) [3, с.12-13].

Молодим учителям можна розпочати зі створення портфоліо документації („робочий” портфоліо). Він демонструє професійний розвиток і зростання спеціаліста, містить усі матеріали, починаючи від теми самоосвіти до практичного застосування і результату.

Названий вид портфоліо може містити і слабкі роботи.

Системна робота з портфоліо посилює ефективність діяльності методичних об'єднань учителів, що мають вплив на вибір самоосвітньої тематики, сприяють здійсненню інформаційного пошуку, стимулюють учителя до гнучкої зміни професійного рівня, мотивують на співвідношення власних домагань та інтересів інших людей і соціальних груп. Таким чином створюється педагогічний простір, що забезпечує нову якість освіти.

Яким би не був портфоліо за видом, це – сукупність матеріалів, структурованих певним чином. Великі блоки – розділи, в яких виділяємо рубрики, кількість і тематика яких визначаються конкретними умовами.

Класичний портфоліо складається з розділів: „Автопортрет” („Професійний портрет”), „Колектор”, „Робочі матеріали”, „Досягнення”.

Учителі школи готують портфоліо – папки та портфоліо – книжки, що мають розділи: „Інновації у професійній діяльності”, „Творчий саморозвиток”, „Участь у роботі педагогічних об'єднань”, „Пошуково-дослідницька робота”, „Публікації”, „Авторські програми”, „Творчі та навчальні досягнення учнів”, „Узагальнення досвіду”, „Навчально-методичне забезпечення педпроцесу”, „Самоосвіта”, „Позакласна робота”.

Портфоліо обов'язково має зміст (перелік матеріалів). Форма надання матеріалів у розділах вільна, у цьому підході відбивається суб'єктний характер роботи з портфоліо. Кількість обов'язкових рубрик встановлюється окремо: вона повинна бути необхідною і достатньою для відображення особливостей портфоліо.

Ми користуємось алгоритмом роботи з портфоліо – від мотивації вчителя до презентативних і оцінювальних заходів.

Кожний вид портфоліо одночасно представляє собою форму, процес організації і технологію роботи вчителя з методичними продуктами власної творчої, проектної, пізнавальної діяльності. Ми впевнені, що портфоліо вчителя є одним із засобів формування професійної компетентності, в першу чергу –

компетентності щодо вирішення проблем, які пов'язані з самоорганізацією, самореалізацією, самооцінкою.

Механізм оцінювання портфоліо включає оцінку процесу і характеру роботи над ним; оцінюються окремі розділи, рубрики і презентації продукту діяльності. Головне в оцінці – взяти до уваги мету створення портфоліо.

Оцінювання самоосвітньої діяльності вчителя на підставі портфоліо

№	Критерії оцінювання	Кількість балів (від 1 до 10)
1.	Цільова установка, актуальність обраної самоосвітньої проблеми, глибина опрацювання, методологія проблеми	
2.	Відповідність змісту портфоліо цільовій установці	
3.	Наявність елементів пошукової, дослідницької, проектної діяльності	
4.	Використання компетентнісного підходу	
5.	Використання сучасних освітніх технологій	
6.	Професійний досвід як наслідок ефективної самоосвіти: - робота у творчих об'єднаннях; - рівень участі в педагогічних навчальних заходах; - розробка програмного, навчально-методичного забезпечення; - наявність публікацій; - результативність участі в творчих ініціативах різного рівня	
7.	Результативність педагогічної діяльності через навчальні та творчі досягнення учнів	
8.	Результативність виховного аспекту педагогічної діяльності щодо формування життєвих компетентностей учнів	
9.	Презентація портфоліо	

На власному досвіді ми знайшли підтвердження характеристикам ефективного портфоліо:

- портфоліо ясно відображають прогнозовані результати, що вказані вчителем у програмі самоосвіти, яких він, як очікується, досягне;
- портфоліо містить зразки робіт, виконаних протягом певного періоду і в окремі відрізки часу;
- портфоліо містять роботи, що демонструють технологічну компетентність учителя;
- портфоліо містять матеріали, що оцінюють роботу вчителя адміністрацією, учнями, батьками, громадськістю.

Висновки. Таким чином, використовуючи портфоліо як форму оцінки результативності самоосвітньої діяльності вчителя, ми дійшли наступних висновків:

- технологія роботи з портфоліо стає однією з управлінських технологій, що підтримує компетентісно орієнтовний підхід у методичній роботі;
- портфоліо – перспективна форма представлення індивідуальної спрямованості професійного саморозвитку і самоактуалізації педагога, що відповідає завданням модернізації освіти;
- робота над портфоліо сприяє формуванню особистісного стилю діяльності, методичної культури, сучасного професійного мислення, підвищенню рівня критичності в самооцінці професійної діяльності;
- управління педагогічною творчою взаємодією, забезпечення гласності, надання допомоги вчителю дозволяє цілеспрямовано здійснювати моніторинг індивідуальної траєкторії професійного зростання кожного члена педколективу, створити повний банк результатів педпроцесу, виявити цінний досвід для його подальшого становлення, бо надихати особистість на творчу працю – найголовніший обов’язок керівника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильченко Л.В. Технологія портфоліо в освіті // Організація науково-методичної роботи в школі: педагогічне проектування; робота шкільних методичних об’єднань; освітній моніторинг / Л.В.Васильченко. – Харків: Основа, 2009.
2. Окса М.М. Використання портфоліо в процесі підготовки магістрів за фахом „Управління навчальним закладом” // Науковий вісник МДПУ. – Сер.: Педагогіка. – Вип 9. / М.М.Окса. – Мелітополь: МДПУ, 2008. – С.127-134.
3. Пташнік Л.І. Портфоліо педагога: системний підхід, критичний аналіз, поширення досвіду: Метод.посібник / Л.І.Пташнік, О.В.Пташнік. – Кам’янець-Подільський: ПП „Медобори – 2006”, 2010. – 64 с.

АНОТАЦІЯ

Литовченко Л.А. Портфоліо як форма оцінки результативності самоосвітньої діяльності вчителя. Розглянуто організаційні питання зі складання портфоліо вчителя як форми оцінки результативності самоосвітньої діяльності вчителя. Дані методичні рекомендації по створенню порт фоліо.

Ключові слова: портфоліо, самоосвіта вчителя, оцінювання, професійна компетентність.

АННОТАЦИЯ

Литовченко Л.А. Портфолио как форма оценки результативности самообразовательной деятельности учителя. Рассмотрены организационные вопросы по составлению портфолио учителя как формы оценки результативности самообразовательной деятельности учителя. Данные методические рекомендации по созданию портфолио.

Ключевые слова: портфолио, самообразование учителя, оценки, профессиональная компетентность.

SUMMARY

Litovchenko L.A. Portfolio as a form of performance evaluation of teacher self education. Consider arrangements for assembling a portfolio as a form of teacher evaluation of the effectiveness of self education teacher. These guidelines to create a portfolio.

Key words: *Port Folio, self-education teacher evaluation, professional competence.*

УДК 371.11

Савцова Г.А.

СУТНІСТЬ УПРАВЛІНСЬКОЇ ТВОРЧОСТІ КЕРІВНИКА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми. Створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя вказується в Національній доктрині розвитку освіти як мета державної політики щодо розвитку освіти. В ній також визначено, що держава повинна забезпечувати розвиток творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості; підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння та впровадження наукомістких та інформаційних технологій, конкурентноспроможних на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висновок про те, що розуміння феномену творчості можливе лише на основі глибокого знання тієї сфери діяльності, в якій цей феномен проявляється є одним із найважливіших методологічних положень психології творчості. Про цю залежність неодноразово згадували Г.Альтшуллер, Я.Пономарьов, Л.Виготський та інші вчені. Відповідно, одним із напрямків диференціації творчості стало відношення до процесу праці, згідно до чого розрізняють професійну та непрофесійну (самодіяльну) творчість.

Професійна творчість людей обумовлена самим характером їх професійної діяльності, службовими обов'язками.

Професійна творчість – „це така спеціальна діяльність, яка характеризується професійною спрямованістю на пошук нових, нестандартних раціональних рішень, новим рішенням творчих проблемних задач в професійній діяльності та втіленням їх в практику” [4, с. 54].

Говорячи про творчість в професійній діяльності будь-якого типу, Є.М.Павлютенков, зокрема, відзначає, що операціональна сфера професійної діяльності в сучасних умовах праці, які швидко змінюються, вимагає розвитку творчого професійного мислення, професійної творчості. Аналізуючи компоненти процесу, складові результатів, а також основні умови виникнення професійної творчості, Є.М.Павлютенков визначає її як знаходження нових